

МНИЦИ

У ЗЕМЉИ ПАТУЉАЦА

22

БОРБА ЗА ФЛОРИНУ

ПЛАНЕТУ ОСУЂЕНУ НА ПРОПАСТ

(4) Роман од И. АСИМОВА

— Важно је. Због једне друге ствари које се сећам.
— Какве друге ствари?
Он прошапута:
— Не желим да ти то кажем.
— Али, мораш то неком рећи. Можеш опет заборавити.
Он је уплашено зграби за руку.
— Имаш право. Али, ти то ником нећеш рећи, Лона? Је ли да нећеш? Ти нећеш бити само мој потсетник у случају да ја опет заборавим. Нећеш рећи?
— Буди сигуран, Рик.
Рик се обазре око себе. Свет је био заоста деп. Валона му је једном рекла да у Горњем Граду, заправо високо изнад њега, има огромна светлећа табла на којој пише: „Од свих планета у Галаксији, Флорина је најлепша“.
И сад, гледајући око себе, он је веровао у то.
— То је страшна ствар, страшна да би је се човек сећао, али ја, кад се нећем сећам, сећам се тачно. То сећање ми је дошло данас по подне.
— Па?
Гледао је Валону очима замраченим од ужаса.
— Сви ми овде осуђени смо на пропаст. Сви на Флорини.

II ГРАДОНАЧЕЛНИК

Мирлин Теренс скидао је с полица у зиду филм-књигу кад је звонило на вратима зазвонило до. Његово дотле замисљено лице наједном се изменило и добило израз опрезности. Прешао је руком преко своје ретке, црвенкасте косе и повикао:
— Тренутак само. Одмах долазим.
Вративши филм на полицу, притиснуо је једно дугме, један заклопац се спустио и место где се полица налазила више се није разликовало од осталог зида. Једноставни ткачки радници и сељаци којима је он управљао веома су се поносили тиме што један од њихових — један од њихових бар по рођењу — може и сме да има филм-књиге. Па ипак, Теренсу никад не би пало на памет да их отворено показује пред својим земљацима. Јер, то би их потпуно помело и вероватно сасвим следило њихов и иначе уздржљив говор. Они су пред другима могли да се хвалишу мноштвом књига свог градоначелника, али Теренс је знао да би им, у случају да га виде окруженог тим истим књигама,

он изгледао, сувише сличан племенитима. И он поново повикао:
— Одмах. Долазим одмах.
Идући ка вратима заклопао је горњи део своје тунике. Јер, и његово одело било је слично оделу племенитих. Понекад је због свега тога и он сам заборављао да је рођен на Флорини.
На прагу је била Валона Марч. Савила је колена и погнула главу, одајући му на тај начин дужно поштовање.
Теренс широм отвори врата.
— Уђи, Валона. Седи. Повечерје је сва-

како давно звонило. Надам се да те патроније нису виделе.
— Верујем да нису, градоначелниче.
— Па, надајмо се да је тако. И иначе си се већ прилично замарио.
— Да, градоначелниче. Ја сам вам веома захвална за све оно што сте досад за мене учинили.
— Пустито то. И седи. Да ли би хтела нешто да поједеш или попијеш?
Она се спусти на саму ивицу понуђене столице.
— Не, хвала, градоначелниче. Јела сам већ.
Међу сељацима сматрало се као знак лепог понашања понудити госту нешто за освежење. Али, лепо понашање такође је захтевало од госта да такву понуду увек одбије. Због тога Теренс није много ни наваљивао.

— Каква те је невоља довела к мени, Валона? Опет Рик?
Валона климну главом.
— Је ли опет имао каквих незгода у ткачници?
— Не.
— Поново, главобоља?
— Не.
Теренс је чекао њено објашњење. Његов поглед постајао је све оштрији.
— Па, Валона, не очекујеш ваљда да ја и даље погађам шта те мучи. Хајде, проговори, иначе нећу бити у могућности да ти помогнем. А теби је, претпостављам, помоћ потребна.
— Да, — једва прозбори она, а затим из ње изненада провади као вапај:
— Како да вам то испричам? То изгледа сасвим сумануто.
Теренс осети жељу да је, као какво уплашено дете, потапше по рамену. Али, уздржао се, јер је знао да ће се она само уплашити од тог додира. Путао је и као опчињен гледао како се њени испреплетани прсти нервозно грче.

— Ма о чему да се ради, саслушају те, — рече јој најзад.
— Сећате ли се, градоначелниче, оног дана кад сам дошла и испричала вам о посети лекару и шта ми је он тада рекао?
— Сећам се, Валона. И сећам се да сам ти казао да никад више не учиниш тако нешто пре но што се са мном посаветујеш. Јеси ли то заборавила?
Гледала га је широко отвореним очима. Још како се добро сећала његове љутње.
— Никад више нећу учинити нешто слично. Али, ви сте ми тада казали да ћете ми помоћи да задржим Рика.
— И данас сам спреман да ти у томе помогнем. Хајде, рећи шта се догодило? Да није ко долазио да се за њега распитује?
— Не! Ох, зар мислите да би се још и то могло догодити?
— Сигуран сам да неће. Али...
Стрпљење је већ почињало да га издаје.
— Реци ми већ једном каква те је невоља снашла.

Њене очи потамнеше од стрепње.
— Градоначелниче, он каже да ће отићи од мене. Желим да га задржите.
— А због чега жели да оде од тебе.
— Каже да се сетио неких ствари.
Теренсово лице изражавало је живо занимање. Он се важе према Валони и учини покрет као да жели да је зграби за руку.
— Сетио се неких ствари? Којих ствари?

Теренс се добро сећао оног дана кад је први пут видео Рика. Група сеоских деака била се искупила око једног од канала за наводњавање, мало даље од села. Кад су га угледали, стајали су дозивати оштрим, пискавим гласовима:
— Градоначелниче! Градоначелниче!

Потрчао је, толико су деца изгледали узбуђени.
— Шта се догодило, Реси?
Мали Реси био је блед као крпа.
— Погледајте тамо, градоначелниче!
Показивао је на некаку белу, згрчену масу. То је био Рик. Окупљени деца викали су сви углас и Теренс је једва успео да разуме шта му говоре.
Забављали су се неком игром која се састојала од трчања, скривања и гоњења. Реси, дванаестогодишњи црнокоши декач, чуо је неко јечање и опрезно се приближио, месту са кога је оно долазило. Очекивао је да угледа неку животињу, пољског пацова можда, и уживао је при помисли како ће га са осталим друговима гонити. Међутим, нашао је Рика.
Иако им је свима било мука од одвратног призора, ниједан од деака није се удаљио, као да је био зачаран створењем које се пред њима налазило. Био је то одрастао човек, готово наг, који је стењао и јечао и чије су се руке и ноге грчиле као у одојчета. Бледоплаве очи, на лицу тамном од прљавштине, узнемирено су прелетале преко окупљених деака. У једном тренутку његов поглед срео се с Теренсовим и као да се ту задржао. Плашљиво, човек је подигао руку и ставио палац у уста. Један од деака се насмејао.
— Погледајте га! Он сиса палац!
Декачов узвик као да је потресао човека на земљи. Лице му се згрчило и поцрвенело, али палац, који је онако мокар и ружичаст чудно одударало од руке покривене прљавштином, није вадио из уста.
Теренс није био ништа мање запрепаштен од деака. А да то не би показао, стајао је да их грди:
— Како сте смели да се журите по пољу засађеном киртом? Уништавате драгоцену биљку, а знате шта би вам се догодило да вас сељаци ухватите. Сад се губите и о овоме не причајте ником. А ти, Реси, отрчи до Џенкуса и реци му да сместа дође овамо.

Џенкус је био човек који је у насељу вршио дужност заменика лекара. Он је извесно време радио код једног правог лекара у граду и кад се вратио у село ослободили су га дужности да ради у пољу или ткачници и поставили га за санитарну биљку, а знате шта би вам се догодило да вас сељаци ухватите. Сад се губите и о овоме не причајте ником. А ти, Реси, отрчи до Џенкуса и реци му да сместа дође овамо.
Џенкус је био човек који је у насељу вршио дужност заменика лекара. Он је извесно време радио код једног правог лекара у граду и кад се вратио у село ослободили су га дужности да ради у пољу или ткачници и поставили га за санитарну биљку, а знате шта би вам се догодило да вас сељаци ухватите. Сад се губите и о овоме не причајте ником. А ти, Реси, отрчи до Џенкуса и реци му да сместа дође овамо.
Џенкус је био човек који је у насељу вршио дужност заменика лекара. Он је извесно време радио код једног правог лекара у граду и кад се вратио у село ослободили су га дужности да ради у пољу или ткачници и поставили га за санитарну биљку, а знате шта би вам се догодило да вас сељаци ухватите. Сад се губите и о овоме не причајте ником. А ти, Реси, отрчи до Џенкуса и реци му да сместа дође овамо.

(Наставиће се)

СТАРИ КИНЕСКИ КАЛЕНДАР

Мада је после обрадова Народне Републике Кине у овој земљи званично усвојен међународни календар, још данас многи кинески листови, поред опште признатих

датума, носе у својим заглављима и датуме по старом кинеском календару. А тај стари кинески календар створен је још пре наше ере, тачније речено пре 3.000 година.
Стари кинески календар често погрешно називају лунарним, мада је он уствари лунарно-сунчани календар. Месец обиле око Земље за 29 дана, 12 часова, 44 минута и 3 секунде. Дванаест таквих лунарних месеци чине лунарну годину, која има 354 или 355 дана. Међутим, сунчана година, која се одређује према времену за које Земља обиле око Сунца, има 365 дана, 5 часова, 48 минута и 46 секунди. У старом кинеском календару била су узета у обзир оба ова периода. Лунарни месеци у овом календару имали су 29 или 30 дана и били су у

пуној зависности од Месечевих мена. Почетак сваког месеца падао је тачно у дан кад се Месец није видео, тј. непосредно уочи младине, а петнаести дан се поклапао с пуним месецом. Али, да се на тај начин током времена не би отступило од сунчевог календара, чије су године дуже од лунарне године, били су уведени, као посебна мера за време, циклуси од по деветнаест година. Сваки такав циклус имао је дванаест година од по дванаест и седам година од по 13 лунарних месеци.

Овај календарски систем био је заведен у Кини 600 година пре наше ере, што значи за неких 160 до 170 година раније но што су га завели Грци. Стари кинески астрономи су дугим проучавањем небеских тела тачно израчунали дужину сунчане године и седам векова пре наше ере већ су знали да помоћу „тугуија“ — сунчаног часовника — одређују годишња доба. По дужини сенке коју је тачно у подне бацао штап — главни део тог часовника — астрономи су одређивали пролећне и јесење равнодневице, краткодневице и дугодневице, па према томе и почетке годишњих доба.

Стари кинески календар играо је веома значајну улогу у свакодневном животу. Како је, као што је већ речено, почетак сваког месеца падао уочи младине, сељаци су према

Месечевим менама били у стању да одреде доба године. А по томе календару година је била подељена на 24 годишња доба, такозване „цеције“, које су показивале кад ће какво време наступити, што је за земљораднике било од велике користи, јер су према томе подешавали и своје послове на њивама. Годишња доба ишла су, да набројимо само првих неколико, овим редом: личун (почетак пролећа), јушшу (кише), цинче (буђење инсеката из зимског сна), чунфен (пролеће равнодневица), цинминг (ведро и видно), гују (кише за усеве), лисја (почетак лета), сјаоман (мало изобиље), манчун (млађење жита) итд.

Сви становници Кине нису делили годину на толико годишњих доба, јер она нису имала таки такав значај као за сељацима. Та стара подела „сељачке године“ на 24 годишња доба ушла је у многе народне пословице. Тако, на пример, у долини Јанци веома је распрострањена изрека: „У цин мингу (око 5 априла) сади пиринач, а кад дође гују пресади пиринчане расале у поље“. У источном делу провинције Кванси сељаци говоре: „Ако у лисјау (око селмог августа) нема кише — тугују, јер ће жетва бити за половину мања“, или: „Ако у чуншу (око 23 августа) пада киша, то су изгледи на добар принос сумњиви“. Ова пословица настала

је због тога што је пиринчу потребна максимална количина воде почетком августа, док је крајем месеца, кад почне да класа, неопходно суво и сунчано време.

У историји старе Кине године су се рачунале према лунарним династијама и владавини држава. На пример, пољски астроном Коперник родио се 1473 године. Према кинеском рачунању, година Коперниковог рођења одговарала би деветој години владавине императора Ченхуа из династије Минг. Упоредо са оваквим рачунањем, употребљивао се и такозвани циклични систем са по 60 година у сваком циклусу. Ти циклуси текли су један за другим, без обзира на смене владајућих династија и појединих владара из тих династија.

У старом кинеском календару није било временских периода који би одговарали нашим седмицама, већ се лунарни месец делио на три „сјуна“ (декаде). Према томе, стари Кинези нису признавали недеље, али су зато има-

Биљке и животиње тропске Азије

Биљни и животињски свет није подједнако распоређен на земљи. Неки предели су оскудни, а неки просто кинте од богатства разноврсних биљних и животињских врста. То је условљено климатским приликама које владају у тим крајевима. Један од тих богатих предела је и тропска Азија, која обилује биљкама неочекивано значајним с привредног гледишта, али има исто тако много лековитих, украсних и других биљака, па је у том погледу тропска Азија један од најбогатих крајева света. Она је у исто време домовина биљака које се гаје и у нашим крајевима, као што су: памук, пиринач, чај, затим јута, шећерна трска итд. По ми-

шљењу стручњака, у Индији расте око 21.000 разних врста биљака, на Целону око 3.000, у Индокини 7.000, на Јави 5.000, на Филипинима 10.000, на Борнеу 11.000 итд. Ту расту сунчане палме, бамбуси, кедрови, сандалово дрво, тиково дрво, разни фикуси, лијане, лековите и украсне биљке са цветовима разних облика и боја.
У овим крајевима бујан је и животињски свет. Ту се могу наћи антилопе, газеле, јелени, медведи, разне врсте мајмуна, слонове, носорози, крокодили, тигрови, пантери, лавови, затим многобројне врсте гмизаваца, међу које спадају и опасне змије наочарке, кобре, итд.

Римски рудари

Римљани су били највећи ошвајачи Старог века, али су били познати и као добри рудари. Они су разорили Картагину, али њене руднике нису, него су наставили да их искоришћавају. Истина, то нису сами радили, него су у новоосвојене области слали хиљаде робова. Они су Шпанију заузели 210 године пре наше ере и у њој су вадиле злато, сребро и бакар. Писац Полибије сматра да је у новој Картагини било око 40.000 рудара-робова, који су тамо и довршили свој бедни живот. По Полибију и Титу Ливију, на Иберском Полуострву годишње се вадило око 10.000 килограма злата. Сматра се да је за време Римљана из рудника Хуел-

ве извађено 10 милиона тона бакара. Робови су прокопавали ровове и пећине у брговима, који су били миљама дугачки. Све се то радило веома вешто и за оно време с добрим алатима. Кад су дошли у Енглеску Римљани су и тамо почели да искоришћавају рудна богатства. Цезар није да унутрашњости Британије има много калаја, а уз обалу гвожђа. За месец каже да су га увозили. Било је доста и олова. Плиније додаје да је олова било у Енглеској много и да се лако копао, док се у Шпанији теже долазило до њега. За време римске владавине у Енглеској рударство се високо развило.

ЗАБАВНИК наших дедова

Најстарије грбеће

Најстарији кедр ливански, данас само још осам комада, имаће око 800 година. Два кипариса у Мексику (вароши), која су по свој прилици била у врту несретнога Монтезума (1620 године), имала су 1832 године око стабла 34 и 36 стопа, и учени Француз Декандол рекао је да ће им бити четири до шест хиљада година, по чему би ти припадници били најстарија дрва на свету. И код Цариграда био је 1835 године у Долу бујугдерском шумаљ платан, у висину 90 стопа а у ширину 50 стопа, кога Декандол рачуна на 4.000 година.

Све од леда

Године 1740 била је у Петровграду необична зима. (Већ тамо канда и не бива мекане зиме). Тада су саградили тамо градић од леда, и у њега наместише шест топова, такође од леда, а топови су били на лаветама опет од леда. Топове ле-

дене набију барутом, и на шест корака проби тане даску лебелу два палца, на којој су после то збитије и записали. Што је најчудније, ледени топ се није при томе распао.

Оцена кафе није лака сивар

Колико ваља нека врста кафе даје се међу осталим пресудити кад се изнађе тежина једног децилитра кафе. За неколико врста нађени су ови бројеви:

Врста кафе	Годиница жетве	Тежина 1 децил. у грамовима	Број зрна у једном децил.
Мока	1828	500	510
Сансбар	1874	608	654
Јава	1874	455	338
Џејлон	1872	508	345
Ренијон	1869	630	480
Венецуела	1865	654	400
Гуаделуп	1875	660	382
Хајити	1874	642	358
Мартиник	1873	630	414
Спиритос Санто	1875	567	318
Рио де Јанеиро	1872	822	294

На основу искуства даје се рећи да је арома утолико јача и кус кафе утолико бољи што је мања тежина једног децилитра. На том се оснива и позната појава да се квалитет кафе даје поправити кад се остави да дуже времена лежи на каквом хладовитом прозрачном месту, до ког не допире светлост.

Уопште, важи правило да су оне врсте кафе добре код којих су зрна подједнако велика, светла, глатка и једнака у лицу. Али ипак има веома добрих врста код којих су зрна мала и прилично неједнака. Таква је врста н. пр. баш Мока, па и Јава, која под именом Моке долази к нама, даље добар Порторико и још неке друге врсте. По свему, није оцена кафе лака ствар.

Сирово зрно кафе слади мало у почетку у устима, после је одлучно трпко; мирис је сасвим особит, нешто нагорак, не баш пријатан; особито је карактеристичан јак мирис праве Моке, у чему се неће никада преварити они који се у кафи разумеју.

Плод дрвета, од ког се добија кафе, налик је на трешњу, у којој се налазе два семена. Бива да једно семе закржљави и онда оно што остане расте веома подједнако, тако да добије ваљкаст изглед. Од таквих ваљкастих зрна саставља се позната и врло цењена перл-кафа, која по томе није везана за једну врсту кафе.

Соба за срдњу

У богатијој Инђијанца има и једна „соба за срдњу“, у којој одлази домаћина кад је зле воље, и из које тек онда излази кад се опет умирила. А муж међутим срце озбиљно свој тузун и чини се као да своју супружницу и не узима на ум.

Ушеха ћелавих људи

Један ћелова овако је хвалио ћелу: Нећу да хвалим у данашње дане тако честе ћеле. Нећу ни да их браним као зато што сам и сам ћелав, само ћу скромно приметити да би се том честом модерном украсу могла дати прилична пошта. Французи веле: камен који се котрља, нема маховине, а то ће рећи да глава која много мисли, споља дође као отрцана. Ирокези, Ескимпи, Лапонци — све народи који не тару много главу филозофским систематима, имају јаку косу. Исто се види и код животиња; овца, коза, — у којих је разум врло слаб, рутаве су длаке, а разумни слон има мало длака. Па како је тек код људи! Енеј, који није био особити домишљав, имао је, како Виргилије каже, дугу косу, а мудри Нестор био је ћелав. Највећи мудраци и песници, као Њути, Лајбниц, Сервантес, Шекспир, Гете, били су ћелави. По томе ћела означава нешто духовно, и зато, ћелова браћо, немојте се стидети — бар то једно добро имамо на сваки начин да нас нико не може — ошишати.

Ни најбоље око: ::

И најбоље око, ако није оружано дурбином, не може на нашем северном небу видети више од 2.342 звезде.

КРОЗ ЖИВОТ И ШКОЛУ

Из историје ауторског права

Ауторско право обухвата сва права која се признају творцима књижевних, уметничких и научних дела.

У Старом веку није постојало ово право, али у старом Риму постојало је једно необично ауторско право посматрано с данашњег гледишта. Наиме, римском писцу-аутору припадало је право на његово властито дело уколико је он поседовао материју на којој је то дело написано. На развјатак ауторског права знатно је утицао проназак штампарске вештине. Проналаском штампарства издавани су прописи о привилегијама штампара и аутора. Међу прве привилегије те врсте спада и право које је 1494 године дато Ерману Лихтенштајну да штампа дело Speculum historiale од Бенсана де Бовеја. У тој привилегији предвиђена је казна од десет дуката за сваког оног ко неовлашћено изда копију тога дела. Сви ти прописи имали су у виду корист штампара-издавача. Тек доцније се увидело да се аутору мора признати право да искоришћава своје дело.

Прве уредбе о ауторском праву донесене су 1709 године у Енглеској и њима се аутору дало право да штампа сопствена дела за десет година. Француска скупштина забранила је

1791 године издавање дела без ауторовог одобрења, а правни наследници аутора сматрали су

се сопственицима дела још пола године после смрти аутора. Године 1793 Конвент је установио искључиво право аутора на све његове производе до смрти и десет година после његове смрти његовим наследницима. У 19 веку ауторско право уређује се законодавствима појединих држава, а после се заштита дела проширује на међународној основи, и то на бази уговора појединих држава. Бернском конвенцијом од 1886 створена је Светска унија за заштиту ауторског права. Ова конвенција била је неколико пута ревидирана.

Како се гранао железничка мрежа?

Овде ћемо дати неколико података о развјутку железничке мреже на појединим континентима. Године 1830 у Европи је укупна дужина железничких пруга износила 300 километара, у Америци 20, док у Азији, Африци и Аустралији није било ниједног пеђља пруге. Десет година доцније, 1840, у Европи је било 3.900 км, у Америци 4.700, док у три остала континента још нема ништа.

Године 1850 у Европи је било 24.000 км, у Америци 15.000, а на осталим континентима пет ништа.

Године 1860: Европа 52.000, Америка 54.000, Азија 1.000, Африка 400, Аустралија 400.

1870: Европа 105.000, Америка 93.000, Азија 8.000, Африка 2.000, Аустралија 2.000.

1880: Европа 169.000, Америка 175.000, Азија 16.000, Африка 5.000, Аустралија 8.000.

1890: Европа 224.000, Америка 331.000, Азија 34.000, Африка 9.000, Аустралија 19.000.

1900: Европа 284.000, Америка 402.000, Азија 60.000, Африка 20.000, Аустралија 24.000.

1925: Европа 384.000, Америка 601.000, Азија 136.000, Африка 61.000, Аустралија 48.000.

1940: тј. пред сами Други светски рат, дужина пруга је износила: Европа 415.000, Америка 628.000, Азија 166.000, Африка 75.000, Аустралија 50.000 километара.

ШТА СВЕ ЗНАЧИ РЕЧ БРОД?

Реч брод означава и плићак на реци где се она може прелазити, тј. место где се преко ње може прећи. Брод је опште име свих средстава за пловидбу и борбу на води. Бродови се деле на цивилне: сплав, чун, барка, дереглија, једрилица, пароброд, моторни брод итд., и војне — ратне бродове.

Шта привлачи посетиоце зоолошких вртова

Одавно је примећено да све животиње у зоолошком врту не привлаче у истој мери погледе посетилаца. Поред неких кавеза посетиоци и не застану, док код других проводе читаве часове. Они често због извесних животиња и долазе у зоолошки врт, што знатно доприноси његовом фи-

блику у првом реду привлачи животиња у покрету. Зато је хранење великих звери права атракција за посетиоце. Распоред хранења обично је истакнут на улазу у врт, па се у то

има и своју биолошку позадину, јер велике звери — лавови и тигрови — не улове сваког дана у природи понеку антилопу, зебру или дивљу свињу, већ можда тек сваки трећи или четврти дан. Разни британски аутори сматрају, на основу дугогодишњег искуства стеченог у Африци, да лав не убија годишње више од 40 до 50 комада крупније дивљачи. Неки мисле да је и тај број претеран и да, уствари, не износи више од 20 комада. Јер, кад би лавови ловили више, одавно већ у Африци не би било ниједне зебре и антилопе.

Други пример животиње у покрету која привлачи погледе посетилаца свакако су мајмуни. Покрети мајмуна, често запањујуће слични људским одуевек и у свим зоолошким вртovima привлаче велике масе посетилаца, подједнако одраслих као и деце.

Даљу привлачност у зоолошким вртovima претстављају егзотичне животиње, што за Европу углавном значи животиње из тропских крајева. У поређењу с њима, животиње из умерених појасева или из домаћих шума привлаче знатно мање посетилаца. Понеки оснивачи зоолошких вртова мислили су да ће смањити трошкове ако буду држали само животиње из умерених појасева. Убрзо су увидели да су на погрешном путу. Таквим животињама често је потребна већа нега него многим животињама из тропских крајева. Теже је држати у зоолошком врту срну него индијску антилопу, теже обичног дивљег зеца од мајмуна. Док су афрички ждралови, например, мање осетљиви од тетреба. С друге стране, у оваквим зоолошким вртovima посета је била далеко мања, па су и приходи били мали.

Професор Хедингер даље тврди да младунци привлаче

посетиоце много више него од расле животиње. И усправно држање животиња, као нека далека сличност са човеком, има велику привлачност моћ. Упадљиво је у том погледу колико је, например, пингвин омиљен у Европи, о чему сведоче многобројне рекламе, заштитни знакови појединих фабрика и слично. Мисли се да је разлог у првом реду усправан ход пингвина. Из сличних разлога је и медвед толико омиљен. Чак и деца, као што су утврдили психолози, више воле као играчку медведа, него лутку која претставља дете. Многи градови, као Бери и Берлин, имају медведа у свом трбу. Медвед је вероватно прва велика звер коју је човек почео да држи у ропству.

Симпатичност и привлачност не иду увек заједно код животиња. Змије, например, нису нимало симпатичне, па ипак привлаче много посетилаца, чак и оне које при посматрању змија подилази језа.

Најзад, како каже Хедингер, и реклама и пропаганда могу да учине извесне животиње привлачним и да тако привуку мноштво посетилаца у зоолошке вртове. Најбољи пример за ово је бели медвед „Брумас“, који је угледао свет 1949 године у лондонском зоолошком врту. Бели медведи су, и поред највеће неге, одговарајућих склоништа и витаминске хране, ретко размножавају у ропству. Лондонски зоолошки врт имао је у том погледу изразиту несрећу. За 120 година постојања није у њему дошло ни до једне принове међу белним медведима. После Другог светског рата набављена је у Немачкој медведица, која је 1949 године донела „Брумаса“ на свет. Овом догађају дат је велик публицитет и „Брумас“ је постао мезимац зоолошког врта. О њему су писани чланци и брошуре, а сниман је и за филм и телевизију. Он је послужило као модел за деце играчке, а најразличитије фабрике узеле су га за заштитни знак. Захваљујући понајвише „Брумасу“, лондонски зоолошки врт повећао је број годишњих посетилаца за цео милион.

ПУТОВАЊЕ ЈЕДНОГ ДРАГОГ КАМЕНА

У историји је било доста страсних морепловаца, а међу њих спада и Жан Батист Таверње (1605—1689). Још у својој петнаестој години он је оставио родитељску кућу, а кад је напунио 22 већ је био обишао добар део Европе: Француску, Енглеску, Холандију, Немачку, Швајцарску, Мађарску и Италију. После тога одлази у Цариград и Персију, где су га нарочито заинтересовали вилими, којих је доста накуповао и донео у Француску. За те вилиме и неке друге предмете нуђење су му велике паре, те је он видео да би најбоље било да се посвети трговини источњачком робом. Због тога је по други пут кренуо у Персију, Монголију и Индију, одакле је поново донео доста робе и драгог камења. Убрзо је постао веома богат. Он је после тога још три пута путовао на Исток, где је скупио и доста занимљивог материјала о животу и обичајима тамошњих народа. Цео тај материјал драгоцен је за упознавање Истока тога времена. Овде ћемо донети један његов запис о драгом камену — „Шаху“, који је он видео на двору Великог Могола. Описујући Моголов престо, Таверње каже:

ни овде није остао на миру. Ево његове даље историје и новог путовања.

Затегнутост између Русије и Персије у трећој деценији прошлог века била је тако велика да је дошло до рата. Мир је склопљен 10 фебруара 1828 године. Русија је за свог опуномоћеног посланика у Персију поставила А. С. Грибоједова, писца чувеног комада „Невоља због памети“. Персијанци нису били залововни оваквим стањем, у чему их је потстицао и енглески посланик, због економског супарништва на персијском тржишту између Русије и Енглеске. Стање се све више погоршавало, Грибоједев се ватрени заузимао за интересе своје земље, а кад је једнога дана хтео да заштити једну Русињу заробљеницу, која се налазила у харему неког угледног Персијанца, то је протумачено као мешање у религиозне обичаје и свештенство је позвало народ у свети рат против Русије.

Наоружана гомила опколила је зграду руског посланства 30 јануара 1829 године. Грибоједев је са особом одлучно да се брани, али су његове снаге биле мале. Разјарена гомила продрла је у дворште посланства и у борби с њом погинула су 32 Козака. Побјеђени су и сви чланови посланства, сем секретара, који је био отсутан. Грибоједев се храбро бранио. Он је стално пуцао, повлачећи се у дубину зграде. Међутим, нападачи су продрли кроз кров и убили Грибоједова. Унакажене лешеве побјеђених избацили су на улици, а затим их потрпали у једну јаму. Ово је изазвало велику узбуну у Русији,

Балдахин над престолом био је извесен драгим камењем. На једној страни балдахина висило је украс на коме је био обешен дијамант тежак 90 карата и окружен рубинима и смарагдима. Кад је владар седио на престолу, дијамант је био стално пред његовим очима.

Дијамант који је видео Таверње био је чувени „Шах“, који има и своју занимљиву историју. По мишљењу стручњака, он је нађен у долини реке Голконде пре много векова. Радници који су га пронашли одмах су га предали једном од најмоћнијих кнезова покрајине

Ахмеднагара. Вешти мајстори написали су на овом камену запис: „Бурхан — Низан — шах други 1000“. После је дошло до борбе с Великим Моголом, па је дијамант „Шах“ припао њему. Тада је урезан и други запис, у коме се помиње шах Цехан. Син Цеханов Ауренг-Зеб био је веома грамзљив, те одлучи да збаци оца с престола, што му је и успело. Тако је „Шах“ дошао у руке овог владара, где га је и Таверње видео 1665 године. После тога дошло је до борбе с Персијанцима, па дијамант „Шах“ с другим драгоценостима прелази у Персију, где се поново на њему уписује запис новог господара. Али,

те је претно нов сукоб. Персијански шах, у страху да не би био поново увучен у рат, био је присиљен да поред осталих ствари пошаље у Русију и дијамант „Шах“. Дијамант се све до 1914 године налазио у Петрограду, а кад је избио рат отпремљен је у Москву. После је дошла и револуција. Дијамант „Шах“ пронађен је међу другим драгоценостима 1922 године.

Лорна

МАЛЕ ЗАНИМЛИВОСТИ

ОКО СВЕТА — ПОД ВОДОМ

Америчка атомска подморница „Наутилус“, на којој је човек први пут употребио атомску енергију за погон, у стању да је оплови око Земље — под водом.

САД ОСТРВО — САД ПОЛУОСТРВО

Бретања је полуострво у северној Француској које избија право у отворени Атлантски Океан. Њене обале изложене су снажним таласима. Копно је веома сиромашно, али је море богато, па су од давнина Бретонци увирали поглед на море и искористићавали његова

богатства. Захваљујући томе, они су постали вешти рибари и смели морнари. Уз обалу Бретање развила су се многа значајна рибарска насеља, а међу њих спада и варош Сен Мишел, у којој живи око 20.000 становника. Ово место налази се на једном бреву истуреном у море, које је с копном спојено једним земљоузом. У овом крају плима је тако велика да је Сен Мишел у току једног дана двапут острво, а двапут полуострво.

ЈЕ ЛИ ВЕЛИКА МИЛИЈАРДА?

У 15 веку крајња бројка у рачунању био је милион, али је појам о њему дуго био нејасан. Тек у 18 веку астрономи су, проучавајући васиону, употребили већи број — милијарду. Једна милијарда је велик број ако изражава количину кромпира, али је сасвим мали кад је у питању бројање атома. Од почетка наше ере протекла је отприлике једна милијарда година. Човек који би живео сто година и за све то време само бројао: један, два, три... не би стигао до једне милијарде. Човек од 55 година у току свог живота удахнуо је ваздух пола милијарде пута, а са 33 го-

ВЕЛИКА СЕОБА

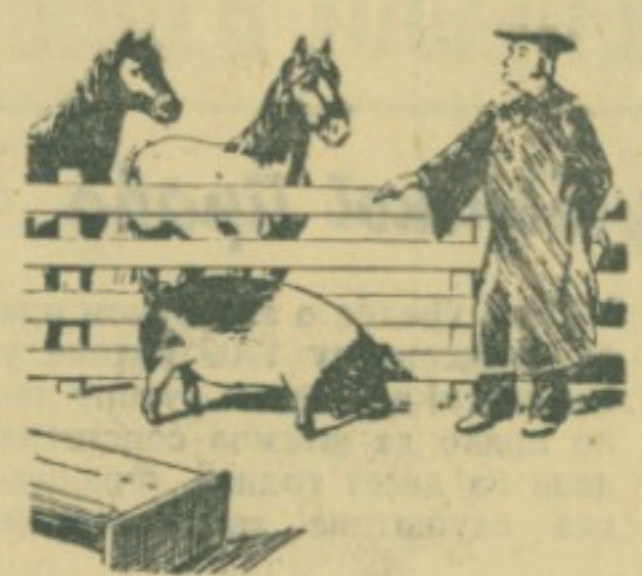
Колумбо није био први човек који је дошао у Америку — то су били Викинзи — али су после његовог открића Америке Европљани почели у великим групама да насељавају нови континент. Живот тих првих насељеника није био лак. Али, кад су се прилике средиле, онда је почетком 19 века почело насељавање Америке у великим размерама. Од 1821 до 1860 године у Америку је стигло око 5 милиона људи, од 1851 до 1914 — 27.400.000, од 1915 до 1929 — 5.500.000, а од 1930 до 1944 — 900.000. За око 120 година у Америку се, дакле, населило око 38 милиона људи.

КАД ПРОФЕСОР ПРОУЧАВА КУВАЊЕ КАФЕ...

Америчком професору С. Ц. Прескоти дата је дужност да пронађе најсавршенији начин припремања црне кафе. Његова проучавања трајала су пуне три године, а трошкови су износили равно 30.000 долара. Резултат: на 240 грама воде кашика за јело најситније самлевене кафе; кључалу воду лагано сипати у филтар.

ПАМЕТНЕ СВИЊЕ

Свиње су много интелигентније од коња, тврде научници. Када би се сврстале по инте-

лигенцији, домаће животиње би шиле овим редом: свиње, мазге, коњи, козе и, на крају, овце.

Видели да му се разбојници приближују, Јеремија је покушао да умакне пречицом. Али, његов коњ заглавио се у блату, тако да није могао ни маћи. Изгледало је да гласнику нема спаса.

Људи Карвера Дуна припуцали су из својих кратких пушака на Јеремију Стиклеса. Међутим, у последњем тренутку, његов коњ срећно се извукао из блата и јурнуо преким путем.

Јеремија је свратио до Цонове куће и уз чашу вина испрчао да се разбојници спремају да отму Лорну, а Цона да убију. „Мораш се чувати, драги пријатељу!“ — рекао је Јеремија Цону.

Цон је одмах позвао суседе и обавестио их да ће разбојници ударити на село. Ускоро су сви сељаци били наоружани, а Цон их је распоредио на места где се напад могао очекивати.

ПРВИ ЛЕТЕЋИ ТАЊИР

направљен је још 1938 године

У једном од ранијих бројева нашег листа описали смо како је изгледао први лет „летећим тањиром“, необичним изумом француског конструктора Анрија Коанда. Данас стари проналазач живи скромно и повучено у Паризу, где спрема један нов и много савршенији ваздухоплов у облику диска.

Коанда је рођен пре 70 година. Још као младић он је писао: „Да би се људи боље упознали, потребно је развити авијацију. Данас је авијација несавршена, а авион је само нешто дотерани дечји змај... Потребно је пронаћи нешто ново. Зашто не искористити тајну огромних природних сила? Не чувају ли торнадо и тајфун дрвеће и не подижу ли читаве куће? Кад бих могао да створим празан простор изнад својих апарата, они би појурили у том правцу...“

Научник се једног дана затворио у своју радну собу и удубио се у бесконачне рачуне. То је било крајем 1930 године. Тада је он већ помишљао на „летеће тањире“. Заједно са својим пријатељима Анселмом, Бентлијем, Гинесом и Томпсоном, основао је Друштво за истраживање. После дугих месеци истраживачке грознице, дошла је значајна 1933 година. Једног летњег дана, недалеко од париске Источне станице, у Коандиној лабораторији полетео је први летећи тањир. То је била једна челична макета у облику диска, у правцу које је, кроз гумени цев, струјао компримовани ваздух. Диск је уз пиштање и звиждуке узлетео великом брзином и пробио кров. Међу присутним научницима завладало је одушевљење. Пронађено је „дејство коанда“ на коме се заснива погон летећих тањира. Тај први летећи тањир заво се лентихуларни аеродинамички.

Годину дана после тога, 8. октобра 1934, Коанда је патентирао свој историјски изум под бројем 374.943. Он је у књигу патената заведен као „поступак и уређај за скретање једног ваздушног струјања у друго“. Примењен на моторе, повећава, је њихов принос за пола. Но, мада је Коандино откриће забележено у целом свету, тада га још ниједна држава није озбиљно схватила.

Најзад, 1954 године, Американци су затражили од њега да им пошаље целокупну документацију, да би се на основу ње у САД изградиле летећи тањир. Коанда је послао тражене податке и изградња је почела у Канади. Радовима су руководили научници Фрост и Витл. Крајем прошле године Коанда је посетио САД. Баш у то време америчка влада је први пут потврдила постојање летећих тањира и објавила да ће се на небу ускоро појавити авиони необична изгледа и својстава. То ће бити летелице које ће се дизати и спуштати вертикално. Имаће једног пилота и биће у облику тањира.

У једном свом недавном разговору с новинарима, Коанда је објаснио принцип кретања летећег тањира. По његовим

љуби „дејству коанда“, тањир добија огромну снагу потиска од осам тона на квадратни метар и полеће из места уз велику уштеду горива. Осим тога, он се оријентише увек према северу, као бусола.

Човек изванредног проналазачког дара, Коанда је изумео још многе друге значајне машине. Пре Првог светског рата направио је саопице са елисом и турбопропулсором, за тим блиндирану мотоцикл и тенк. У току последњег рата конструисао је артиљерски авион са елисом позади, бестр-

Да би се створио празан простор око тањира, довољно је загрејати ваздух или га на неки начин отстранити помоћу реактора. Празан простор дебино свега стоти део милиметра омогућује да летећи тањир полети вертикално брзином од 3.000 метара за 20 секунди. Он се затим креће у празном простору који се непрестано обнавља. За њега не постоји звучни зид и престају да важе многи закони аеронаутике. Захва-

јајни топ, базуку и бетонске бензинске вагоне и резервоаре за француску војску, која је оскудевала у гвозђу.

После рата Коанда се предао бацио на обнову земље. Направио је прве монтажне куће, а машине за њихову изградњу изабављале су бетон који се одмах стврдњавао. За овај изум добио је златне медаље Париза, Нице, Брисела и Падове. Затим следе нови изуми, међу којима су најзначај-

нији: прва сунчана пећ и машина за претварање слане морске воде у слатку, коју је приказао прошле године на великом конгресу за сунчану енергију у месту Феникс, усред америчке пустиње Аризоне. Пре више од 20 година Коанда је открио „трапезоидно крило“, познато у данашњој авијацији као „делта-крило“, којим је недавно један британски пилот постигао нов светски рекорд брзине.

Један од најзначајнијих Коандиних изума јесте први мали авион, који је он конструисао 1916 године и приказао га свету на великој Аеронаутичкој изложби у Паризу. Његов авион без елисе изазвао је праву сензацију. На том ваздухоплову тамнопривене боје све је било крајње једноставно. Није било елисе, жица и полуга, као на авионима тога доба. Резервоари су се налазили у крилима, а точкови су се делимично увлачили. Ево како га је описао један новинар: „Коандин авион личи на футуристичке цртеже. Отпор ваздуха је сведен на најмању меру. Ако турбина која му служи за погон да резултате које проналазач од ње очекује, то ће претстављати значајно откриће. Није ли то ипак само леп сан?“

Да то није сан доказао му је већ сутрадан сам научник. Он је сео на свој авион и зачас се изгубио у облацима. Прва машина без елисе је летела. Приликом слетања, један лош маневар замало да младог научника није стао живота. Авион је поломљен у комаде. С њим је пропао вишегодишњи труд и око милион франака у новцу тог доба. Коанда је остао без пребијене паре. Ипак, није клоуно духом. Ускоро је направио први двомоторни авион, а затим је изумео ваздушни торпедо и хроно-фотографски апарат.

Анри Коанда још и данас грозничаво ради. Он тврди да има предност од 40 година над Американцима, мада они располажу много већим материјалним средствима. Коанда је одбећао новинарима да ће ускоро проиштерати много јевтинији и савршенији летећи тањир, којим ће моћи да се служи сваки човек.

БОЛЕСТ са највише ИМЕНА

На многим језицима у свету постоји читав низ различитих назива за кијавицу. Само на немачком кијавица има 60 разних имена. Заједничко за већину тих имена је потпењивање ове болести, која, како се обично тврди, „пролази за шест дана ако се не лечи, а за седам ако се лечи“. Притом се олако прелази преко чињенице да је кијавица једна од најозбиљнијих и најраспрострањенијих болести данашњице. Број изгубљених радних часова услед кијавице цени се у Немачкој на најмање 240 милиона годишње. У САД су прављене тачније статистике и израчунато је да штета коју кијавица наноси привреди износи ни мање ни више него четирин милијарде долара сваке године.

Последњих година дошло се у проучавању кијавице до значајних резултата. Испитивања су показала да слуз кијавичаваог човека из које су издвојене све бактерије ипак изазива кијавицу код здравих особа. Изазивач, према томе, мора да је вирус. Даљи опити показали су се изванредно тешки, пошто је мали број животиња осетљив на људску кијавицу, међу њима и шимпанзо. Стога је било ивжико изводити ове опите на људима који се добровољно јаве. У Енглеској се таквим добровољцима обезбеђује бесплатан боравак у луксузно уређеним санаторијумима, како би непрекидно били под лекарском контролом.

Испитивањима је утврђено да стотруку развојена слуз кијавичаваог човека изазива кијавицу код здравих особа после два до три дана. Установљено је исто тако да се руковањем, хвањом или одећом кијавица практично не може пренети, већ искључиво удисањем зараженог ваздуха. Пре него што кијавица избије, може се у слози зараженог човека доказати присуство вируса. Тврђење да влажне ноге и напори при-

влажном времену изазивају кијавицу показало се нетачним. Ако нема вируса, кијавица се неће појавити. С друге стране, у ваздуху зараженом вирусима добиће се кијавица и усред лета.

Уз помоћ електронског микроскопа, вирус кијавице може се приметити. Он спада у најмање вирусе, с пречником од седам десетохиљадитих делова милиметра. Он је невероватно отпоран. На 76 степени испод нуле, после две године боравак у фрижидеру, овај вирус још показује знаке живота. Међутим, топлоту и сушу никако не подноси, па зато лети има мање кијавице него зими.

Код знатног броја вирусних обољења, једном прележана болест ствара трајну имуност. Тако се мале богиње никад не понављају, а катемљење против великих богиња штити кроз цео живот. Вирус кијавице претставља изузетак. Као што човек често необиљно схвата кијавицу, тако и наш организам као да необиљно схвата кијавични вирус. Он не ствара противтела и свака инфекција доводи до болести. Тачније речено, ако се под коју убризга извесна количина овог вируса створиће се противтела у организму, али она врло брзо нестају, тако да инфекције против кијавице не помажу.

У фебруару ове године одржано је саветовање америчких лекара који се баве кијавицом. Оно што је том приликом рекао познати професор Ворд, са Њон Холкинсовог универзитета, није било ни најмање утешно. Постоји вирус кијавице, рекао је он, али постоји бар још тринаест вируса који изазивају слична обољења, а усто још и 60 стрептокока са сличним дејством. Дакле, уместо једног вируса, кијавица има 74 разна изазивача.

Остаје ипак једна утеха. Оволико велики број изазивача можда ће баш олакшати рад научника. Јер ако сви они изазивају кијавицу, вероватно је да сви имају неки заједнички састојак. А природа тог састојка лакше ће се сазнати кад га има у разним изазивачима, него да постоји само у једном вирусу. Кад научницима пође за руком да тај састојак издвоје, биће могућна и израда одговарајућег лека.

НЕ ТАКО СЛАВНО

Фридрих Велики упитао је једног дана чувеног лекара Цицермана да ли је много људи отпавно на онај свет. „Не толико колико ваше величанство, — одговори Цицерман — и не тако славно.“

С ГЛАВОМ НАДОЛЕ

Можете ли да замислите какав би вам изгледао свет и какав би вам био живот кад бисте га, као неке животиње, готово читавог, провели — с главом надолу? А можда нисте ни знали да таквих животиња уопште има. Због тога ћемо вам „претставити“ неке од њих.

Лењивац, животиња која спада у ред крузубица, проводи читав свој живот висећи на грани, и то с главом надолу. Он никад, сем кад је на то

приморан, не папушта свој „дом“ који се налази на врху

каког дрвета. Уствари, лењивац не може, чак и кад би то желео, да се снабе на земљи и

да по њој иде као остале животиње. Јер, он губи осећај равнотеже кад се усправи, тј. кад му глава не висе. Ова чудна животиња живи у Средњој и Јужној Америци.

Гео, врста индиског гуштера који углавном живи по кућама, с истом лакоћом трчи по таваници као по поду. Његови оштри нокти и јастучићи на табанима омогућавају му да се у том чудном положају одржи на таваници. Индијци не терају гео-гуштерове из

својих кућа, јер они уништавају комарце, мушице и друге инсекте. Понекад се ипак догоди да гео, трчећи по таваници, изгуби „тло под ногама“ и падне, али већ у идућем тренутку он наставља свој лов на мушице.

Филипини су постојбина висећег папагаја, једне од ретких птица која приличан део живота проводи с главом надолу. Нанме, висећи папагај обично спава закачивши се једном ногом о какву грану. Ова, у поређењу са осталим папагајима мала птица — нај-

веће међу њима дуге су свега 15 сантиметара — има перје зелено као трава упросто, с

првеним, плавим или жутиим шарима по глави и репу. Висећег папагаја није тешко припитомити.

Нилска риба-мачка обично се одмара и спава изврнута наопако, тако да јој трбух вири из воде. Насупрот осталим рибама, код којих је трбух

светлије боје него леђа, нилска риба-мачка има бела леђа и сасвим црни трбух. На тај начин природа је заштитила ову рибу од непријатеља, јер је на површини воде готово немогућно приметити њен црни трбух.

Ако желите да збуните своје другове, запитате их: „Која је страна код шкољке горња а која доња?“ Одговор на ово питање треба да гласи: „Ниједна“. Нанме, научници кажу да једно живо биће мора да има главу да би могло да има „горњу“ и „доњу“ страну. А шкољка нема главе...

Дун

Било је ту мало право оружја. Кројач Цек држао је косу, ковач Цим батину с гумна, Исак штап, а Мајкл зашљену мотку. Па ипак су сви они без страха стајали на својим местима.

Цон је добро знао да ће Дунзи навалити узред ноћи. Они су обично палили куће и пластове сена. Стога је поставио стражаре и поред сена и сламе. Нажалост, Тед Фреј заспао је на стражи.

Али зато се мала Гвини показала неустрашива. Као веверица успузила се уз највише дрво у селу и с његовог врха угледала је групу коњаника која се брзо приближавала. То је одмах јавила Цону.

Као муња Дунзи су напали село. Развила се жестока битка. Док се Цон борио с двојцом, Јеремија Стиклес с неколицином отворно је паљбу из штале. Два разбојника су пала. (Наставиће се)

У току последњих месеци, два мања брода са 45 чланова посаде нестала су на Пацифику под веома чудним околностима. Сва досадашња трагања остала су без резултата. Случај се још више компликовао нестанком брода „Аракаримоа“. Ова лађа од 40 тона пошла је почетком прошлог месеца са острва Тараве, у Гилбертовом Архипелагу, и отада је више нико није видео. На броду је било двадесет особа. Неки тврде да је исте врсте и случај брода „Џојита“, који је у октобру прошле године нађен 1.200 километара далеко од места где је према плану пловидбе требало да буде. На њему није било ни бродских књига, ни навигационих инструмената — ни људи.

О овим случајевима много је писано. Постављене су и разне хипотезе. Једни су бацили кривицу на пирате, други на некаку тајанствену подморницу, трећи на изненадно искрслу буру. Међутим, има их који сматрају да кључ за решење тајне даје чувена побуна на броду „Баунти“, која се одиграла у XVIII веку.

Пре рата је о овој побуни снимљен узбудљив филм, романијери су цео догађај, који је већ сам по себи невероватан, обрадили на још сензационалнији начин, а научници су у последњима побуне видели најчуднији случај укрштања раса. Тек последња проверавања, исправљања и допуњавања романтичне легенде дала

су праву слику о овом необичном догађају. Године 1789 брод „Баунти“ био је послат на Тахити под командом поручника Блаја, са задатком да са овог далеког острва донесе саднице драгоценог хлебног дрвета. Експедиција је организована на тражење британских плантажера са Ангила, који су желели да добију јевтину храну за робове. После шестомесечног боравка на Тахитију, Блај је кренуо на траг, носећи у унутрашњости брода огроман број садница хлебног дрвета. Путовање је неочекивано прекинула побуна 25 од укупно 44 члана посаде. Побуњенике је предводио Блајев официр Флечер Кришчијен.

Побуњеници су загосподарили бродом и оставили Блаја с њему оданим морнарима на једном чапцу усред мора, пошавши према рту Тубуај, око 500 километара јужно од Тахитија. Они су покушали да се задрже на том рту, али су напустили на отворено непријатељство домородаца, те су морали да одустану од првобитног плана. Вратили су се на Тахити и поделили на две групе: 16 побуњеника одлучили су да остану на острву, док су осталих девет, под вођством Флечера Кришчијена, у страху да не падну шака каквој казненој експедицији, покушали да нађу сигурније прибежиште на неком пустом острву.

У том циљу они су напустили Тахити у септембру 1789 године, заједно са шест Тахијана и дванаест Тахијанки, и отпловили у непознатом правцу.

Читавих деветнаест година није се ништа чуло о побуњеницима. Најзад, 14 маја 1809, британски адмиралитет добио је једну поруку из Валпараиса, која је јављала да је амерички брод „Типеј“ пронашао на једном острвцу изгубљеном у Пацифику једног Енглеца по имену Александар Смит, који тврди да је био морнар на „Баунтију“. У поруци је стајало да се острво налази на 25 степени јужне ширине и 130 степени западне дужине. Овај положај одговарао је острву које је 1767 године открио британски морепловац капетан Картрет и назвао га Питкерн. Оно се налази на самој јужној ивици тропског појаса, 4.000 километара југоисточно од Тахитија и 9.000 километара западно од америчке обале. Острво је представљало идеално прибежиште за бегунце, јер је било далеко од познатих морских путева, а усто потпуно неприступачно, јер је са свих страна окружено коралним спрдовима.

Пошто су се побуњеници искрцали на острво, њихов вођа Флечер Кришчијен наредио је да се брод запали. Тако су сви били сигурни да нико од њих неће моћи да умакне и да ода положај острва. Уништена бродо описано је у заглављу наведеног дневника следећим речима: „На дан 23 јануара 1790 године запалили смо брод. Жена Џона Вилијама, Фауста, умрла је“. Одмах за о-

вим убележена је и прва принова на острву. Мушкарчиј је добио име Терзди Октобер Кришчијен, јер је рођен једног четвртка месеца октобра.

Једна смрт, једно рођење. Са Тахијанима, дружина на Питкерну бројала је 28 особа. Острво је и сад било онакво као што га је капетан Картрет, тридесет година пре тога, описао: „Што смо ближе прилазили, то парче земље је све брже израстало из мора као огромна стена. Није имало више од пет квадратних миља површине и изгледало је ненастањено. Срећом, било је прекривено дрвећем, а убрзо смо приметили бистар планински поток како тече низ његове падине“.

Унутрашњост острва била је плодна, па је Кришчијен поделио свој „народ“ у девет група. Свако је био подељен по један од побуњеника као старешина. Та неправда у односу на Тахијане, који су се осећали запостављеним, доводиће до честих и све оштријих сукоба. Убивства и разне несреће десетковали су мало помало колонију, тако да је 1800 год не од побуњеника у животу био још само Александар Смит, или, како су га овде називали, Џон Адамс.

Тада се и догодило неочекивани преображај Смита-Адамса. Овај сурови и немилосрдни човек, који дотле није презао чак ни од убиства, постаје наједном заштитник жена и нејачи и учитељ младих генерација. Он прописује правила понашања и целокупне делатности у овом малом насељу, предлачећи у свему сопственим примером. Зато није било мало чуђење команданта „Типеја“ кад је на овом острву, за које је веровао да је пусто, наишао на узорну људску колонију.

После овога поново је настао тајак, који је трајао шест година. Потомци побуњеника нису се интересовали за остали свет, а ниједан поморац није имао смелости да залпови бурним водама јужног Пацифика. Тек 1814, британски капетан Стејнс, на броду „Тагус“, баацио је сидро у малој лагуни на северу Питкерна. На острву је нашао 46 особа, од којих је само осам стигло на броду „Баунти“. Видео је и прво дете рођено на острву, Терздија Октобера Кришчијена, који је у то време имао 25 година.

Капетан Стејнс испричао је свету нове појединости о животу у овој колонији. Он је подробно описао живот људи

и жена који су, захваљујући упорном свакодневном раду, успели да извуку из земље довољно плодова и да одгаје стоку. Они нису имали никакве техничке опреме ни алата који би им омогућили да се баве занатима и вештинама који су им били познати. Они деценијама нису употребили ниједан ексер. У почетку, сви чланови колоније носили су одело од „тапе“. Прављење тканина од влакана те егзотичне биљке претстављало је старинску традицију којој су Тахијанке биле вичне.

Главну бригу задавало је по буњеницима грађење кућа, јер је овде клима била много оштрија него на Тахитију, те им искуство њихових жена није могло бити од велике користи. Енглези, са своје стране, као усталом сви морнари света, нису били нарочито вични зидарском занату, а нису располагали ни потребним материјалом и алатима. „Стил“ првих грађевина на Питкерну одликовао се мешавином утицаја и богатством маште. Зидови су прављени од грубо тесаних дасака, а кревети у одајама постављени су један изнад другог, као на бродовима. Кровови су прављени од стрњике, на тахијански начин. Све куће на Питкерну груписане су у заливу у коме су се побуњеници први пут искрцали. Насеље је названо Адамстаун.

Глас о животу на Питкерну брзо се раширио по целом свету. Један енглески поморац по имену Нобс одрекао се дотадашњег начина живота и придружио се становницима Питкерна, који су га гостољубиво примили. Кад је 1829 године амерички конзул Моренхаут по сетио острво, био је задивљен. „Видео сам тај народ усамљен усред бескрајног мора, на парчету земље од свега четири квадратне миље, који је био довољно срећан и чији ниједан члан никад није пожелело да напусти свој минијатурни зачијак. Људи су благи, гостољубиви, радни и живе у љубави и слози“.

Те године Питкерн је изгубио свог најстаријег житеља, Џона Адамса, који је умро у 65 години живота. Иза њега на острву је остало 87 потомака побуњених морнара са „Баунтија“.

Можда су и морнари са „Аракаримоа“, „Џојита“ и са она два друга нестала брода претпоставили живот на неком усамљеном острву, каквих је још доста на Пацифику, животу у цивилизацији...

ВЕРОВАТИ ИЛИ НЕ...

ТЕШКА КАЗНА

Ухваћени и осуђени преступници у афричком племену Дако морају за читаво време издржавања казне да носе на раменима

своје „пјасанице“. Затвореник и његов чувар не смеју за то време да напусте затвор, уствари један мали покретни шатор

НЕОБИЧАН ЛЕТ

Двогодишња Мини Муди из Рокпорта, у Тексасу, играла се једног дана на обали Мексичког Залива док су се њени родитељи мало даље купали. Они нису приметили кад је на обалу дошао један продавац дечјих балона, коме је мала Мини одмах притрчала. Да би забавио девојчицу, продавац јој је везао око струка канап за

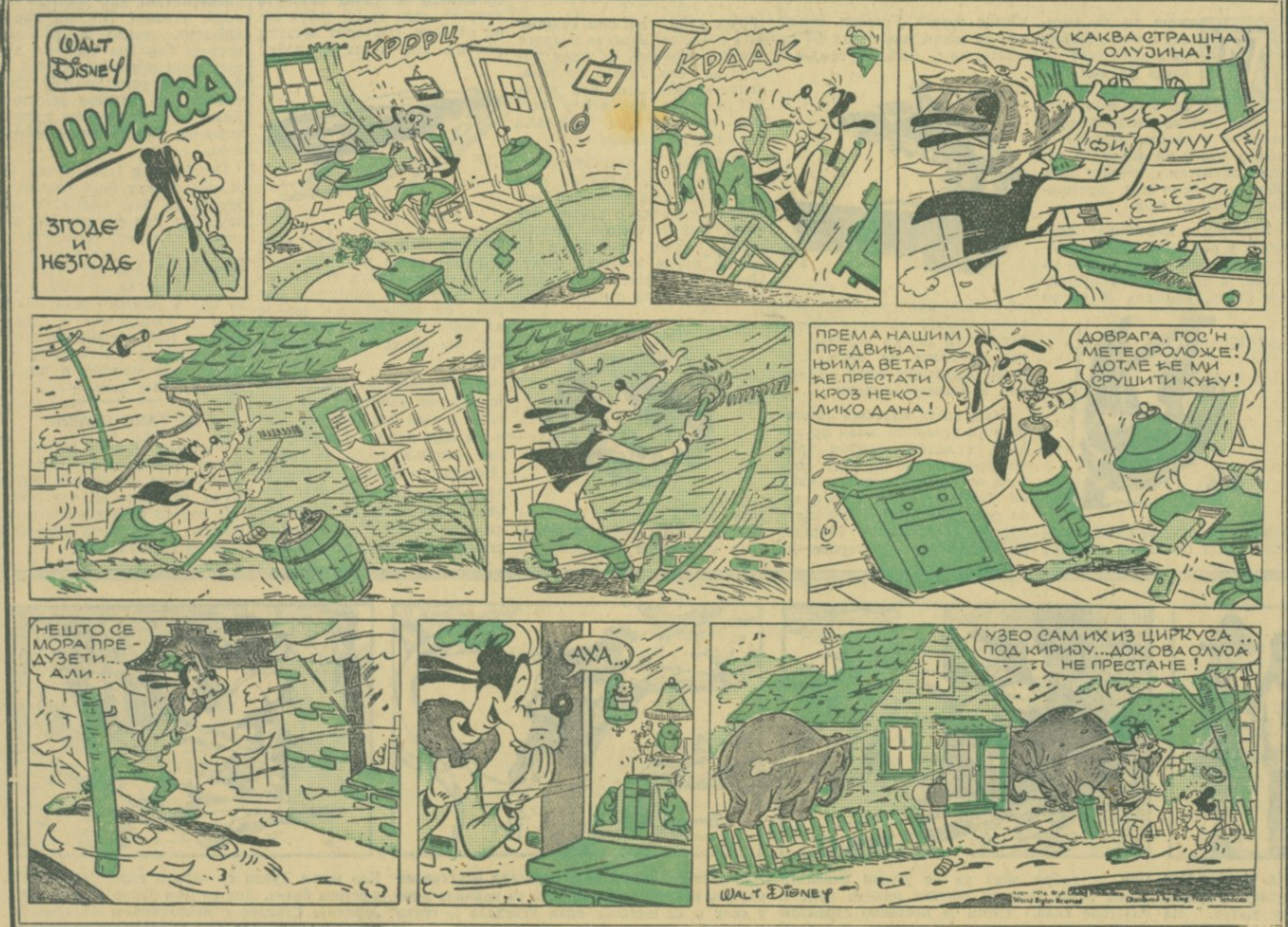
који је било причвршћено тридесетак балона. Балони, напуњени неким лаким гасом, у тренутку су одigli девојчицу са земље и, гоњени ветром, понели је према отвореном мору. Срећом, у близини се налазио један моторни чамац с више путника, од којих је један имао пушку. Тај путник је смета опалио из пушке и неколико балона се распрело, али су остали и даље носили девојчицу. Најзад, кад су се балони са својим живим теретом нашли изнад Острва Св. Џозефа, човек из моторног чамаца пажљиво је, погодима из своје пушке, уништио један за другим и остатак балона и мала је, без озледе, „атерирала“ на земљу.

ДРВЕНИ ОГРТАЧИ

За време хладних вечери припадници племена Квакиема, које живи у Средњој Африци, стављају на раме-

на огртаче начињене од дугачких дашчица. Наиме, они верују да дрво које се стави на тело даје много више топлоте него кад гори.

„ПРОРОК“ АТОМСКИХ БАТЕРИЈА

О проналаску првих атомских батерија које добијају електричну енергију непосредно од атома који се цепају први пут је писано тек пре две године. Међутим, још 1945 амерички научник Хуго Гернсбек, који је предвидео многе проналаске, између осталих и радар, објавио је један чланак у коме „прориче“ проналасак атомске батерије:

„Изгледа ми сасвим вероватно да ће будући атомски генератори моћи да производе електричну енергију, чак и без мотора какви су досад употребљавани. Ти мали али моћни генератори неће за стварање електричне енергије имати делове који се покрећу. Њихов проналасак значајне револуцију у многим индустријским гранама. Производиће се тако мали електрични генератори да их човек може носити са собом, а који ће давати огромне количине електричне енергије. Човек ће бити у могућности да носи у џепу ручну електричну светилку јачине неколико милиона свећа, наравно ако му тако огромна количина светлости буде икад била потребна“.

КОНГРЕС ПРОТИВ ПРАШИНЕ

У Есену се недавно окупило 900 европских специјалиста да би дискутовали о прабини. Утврђено је да у току једне године само у Западној Немачкој падне око милион тона прашице, чађи, пепела и разних испарења која се таложе у зуснутом стању. Кад би неко хтео да све ту количину пренесе, морао би да је натовари на 500 железничких композиција, од којих се свака састоји од 50 вагона. Више од половине ове „прашине“ отпада на Рур, у коме само једна од већих фабрика избацује дневно 120 тона пепела и чађи. Најтежа последица оваквог талога састо-

ји се у томе што он упија 40% сунчаних зрака, који су неопходни за физичко и психичко здравље становника. Да би се отклонила ова негода, предлажу се уградњавање снажних електронских филтера у фабричке димњаке. Стручњаци иду тако далеко да препоручују уградњавање филтера и у кућне димњаке и аутомобиле, како би се становници заштитили од последица сагоревања угља и дрва у домаћим отопљивама и бензина у аутомобилским моторима.

КРУШКЕ — „НАСЕЉЕНИЦИ“

Кад су се први Европљани доселили у Америку, донели су поред осталог и семе, а можда и саднице крушака из Европе у нову домовину. Већ 1771 године издат је каталог расада у овим крајевима у коме су поменуте и 42 врсте крушака, којима је клима у овим крајевима веома погодивала.

Данас се крушке у Америци гаје увелико. Године 1953 принос крушака у Америци ценио се на око 29 милиона бушела (један бушел износи 22 килограма и 700 грама), у укупној вредности од око 60 милиона долара. Калифорнија више него иједна друга савезна држава гаји крушке и она је те године сама дала 12 милиона бушела. После ње долази држава Вашингтон са око 7 милиона, Орегон са 6 милиона штд.

ЗА ШТО УСПЕШНИЈУ БОРБУ ПРОТИВ РАКА

Да би борба против рака била што успешнија, у Енглеској је уведена једна занимљива новина: предавања о раку преко телефона. Наиме, искуства лекара-стручњака за рак показала су да се многе особе које подозревају да имају ову опасну болест не усуђују обратити лекару из страха од истине. Они траже лекарску помоћ тек кад болест узме исцрпне маха и кад за оздрављење нема више никаквог изгледа. Уместо да иду лекару, ове особе могу данас једноставно да окрену број „Хул 21835“ и да преко телефона чују исцрпно предавање, снимљено на грамофонску плочу, о узроцима, симптомима и начину лечења рака. Овај телефонски број има 300 прикључака и сваке вечери између осам и једанаест часова може да се позове из сваке приватне куће и јавне говорнице широм целе Велике Британије.

ДА ЛИ ЗНАТЕ?

ЈОШ НЕШТО О СНУ

Било је научника који су сматрали да човек може да учи за време сна. Међутим, по сле дугих испитивања на једном институту у Калифорнији, установљено је да је то немогућно. Ранији опити нису били довољно брижљиво изведени, па се чак није сигурно знало ни да ли су пацијенти били заспали или су се налазили у стању полусна. Можда ће се и то дојуте постићи, — кажу научници — кад се буде боље упознала техника и суштина сна.

Дубина сна може се мерити према таласима из мозга. Постоје девет разних јачина сна, почевши од обичног одмарња са склопљеним очима, до дубоког сна. Сматра се да је човек заспао кад достигне јачину 6, док неки сматрају да је добар и сан јачине 5.

ПРВИ ПОСЛЕ СКОТА

Три Новозеланђанина који су недавно боравили на Антарктику нашли су нов, веома погодан пут за Јужни Пол. То су постигли захваљујући томе што су се испели на глечер Ферар. Они су уједно и први људи који су се после истраживача Роберта Скота попели на тај глечер. Циљ ове тројице људи није био да стигну до Пола, већ да припреме логоре за експедицију која ће идуће године прокрстарили цео Антарктик, а истовремено да израде карте за експедицију Комонвелта поводом Међународне геофизичке године, коју ће предводити пуковник Хилари, познат са пењања на Монт Еверест.

ЧУДНА ПТИЦА

У Аустралији живи једна птица чији глас личи на смејање, те је, на урочишном језику, тако и зову — кукабера. Она живи по жбуњу и доста је питома. Месо јој је укусно, те су је многи ловили, па је постојала опасност да је сасвим нестане. Недавно је донесен закон о забрани убијања ове птице, али није сигурно да ће је и он спасти од уништења. Кукабера се храни змијама и инсектима. Заним-

љив је начин на који она убија змију: понесе је у висину, па је онда испусти, или је ухвати кљуном за врат и удара јој главу о какво дрво.

ОСЛУШКИВАЊЕ ЈУПИТЕРА

По мишљењу неких стручњака, Јупитер је једина планета која одаје радио-таласе. Четири опсерваторије у Америци и Аустралији сад се спремају за хватање ових таласа, за које се сматра да потичу од снажних грмљавина у Јупитеровој атмосфери.

ХЕМИСКИ САСТАВ МОЗГА

Човечји мозак се разликује од животињског и по хемиском саставу. Једна лекарка из Телсбурга вршила је хемиске анализе животињског и људског мозга и дошла до занимљивих открића. Тако је нашла да хемиски састав мозга није у свим деловима исти. Количина азота, на пример, није иста у предњем и у задњем делу мозга. Па и друге хемиске супстанце нису свуда подједнако распоређене. Научници се надају да ће хемиском анализом мозга доћи до нових начина лечења разних душевних обољења.

ДИЈЕТА ЗА ЦВЕЋЕ

Доктор Хари Кол, са универзитета у Лос Анџелесу, годинама је проучавао исхрану ружа, каранфила и другог цвећа. При међујући резултате до којих је притом дошао, он је успео да одгаји здравије биљке, с много лепшим цветовима, дајући им искључиво течну храну. Мешавина се састоји од 1,3 кг калијум-нитрата, 2,17 кг амонијум нитрата, 5,2 кг калијум-нитрата, и 4,3 литра воде. Од овог концентрата узима се 430 грама на 1730 литара воде и том течношћу заливају се биљке. Овакав начин исхране нарочито је погодан дети, кад цвећу треба више воде и минералних састојака.

ШТА СУ ГЕОИЗОТЕРМЕ?

Геозотерме су површине у унутрашњости земље на којима је једнака унутрашња земљина топлота.

ГДЕ СЕ НАЛАЗИ ОСТРВО НАУРУ?

Острво Науру уствари је усамљени корални атол, који се налази у близини Екватора, а западно од острва Цилберт. Површина овога острва је 22 квадратна километра, а на њему живи 3.160 становника: 247 Европљана, 1370 Кинеза, 1446 урођеника и 97 Полинежана.

Овај атол најгушће је насељено острво у читавој Полинезији. Са њега се извозе фосфати и копра. На овом атолу постоји радиотелеграфска станица за везу са Аустралијом и острвом Фиџи, као и радиотелефонска веза са аустралиском луком Сиднејом. Иначе је жив и бродски саобраћај.

НОВ РЕКОРД ЗА ЖЕНЕ-ПАДОБРАНЦЕ

Рекорд за жене у скоку с падобраном недавно је освојила Францускиња Одет Русо. Скочила је с висине од 8.600 метара, слободно је падала 8.200 метара и тек 400 метара изнад земље отворила је падобран. Ранији рекорд, скоком са 7.246 метара, држала је од 1952 године совјетска парашутисткиња Султанова.

СВИРАЊЕ ДО БЕСВЕСТИ

Светски рекорд у дугом свирању на клавиру освојила је једна млада Енглескиња из Манчестра, Мери Ашори. Она је свирала непрекидно 132 часа. Испрљена напором, неколико тренутака пошто је престала да свира онесвестила се. Стари рекорд држао је један Француз који је за клавиром издржао 131 час.

АВИОН-ЛЕНШТИНА

Најспорији авион на свету је „Цаункени“ („Царић“), који лети сталном брзином од 43 километра на час. Максимална брзина му је 180 км на час. Може да се спусти и у врт осредње величине. Конструисан је у Институту за аеронаутичка истраживања у Брунсвику, у Немачкој.

... прва депеша која је стигла у Београд непосредно пошто је он телеграфски био везан са Земуну била је послата из Париза и примљена 17 марта 1855 године. Дотле су телеграфске весте за Београд биле примане у Земуну, а одатле слате по куриру или обичном поштом. Међутим, седмог дана после повезивања Београда са Земуну дошла је страховита кошава, која је покорила жице и почула телеграфске стубове. Веза је поново успостављена тек 12 априла.

... и вук и шакад могу се у младости припитомити. Они лако науче да иду за господаром, памте своје име и у свему се понашају као домаћи пси.

... кад би се сав метал са Ајфелове куле претопио и поново

излио, добила би се коцка која би имала запремину од свега десет кубних метара.

... у Атини се за пад Троје сазнало после свега двадесет и четири часа. Вест о грчкој победи пренета је у Атину помоћу „ватреног телеграфа“, то јест паљењем нарочитих ватри на врховима брата.

... амерички научник Џон Милер утврдио је да становници Северне Америке показују највећу радну способност на 15 Целзиусових степени, Јужноамериканци на 24, становници Северне Европе на 13, а Јужноевропејци на 27 степени.

... по мишљењу неких природњака, лисица је добила то име

... Рио де Жаненро, име бразилијанске престонице, значи: Јануарска Река.

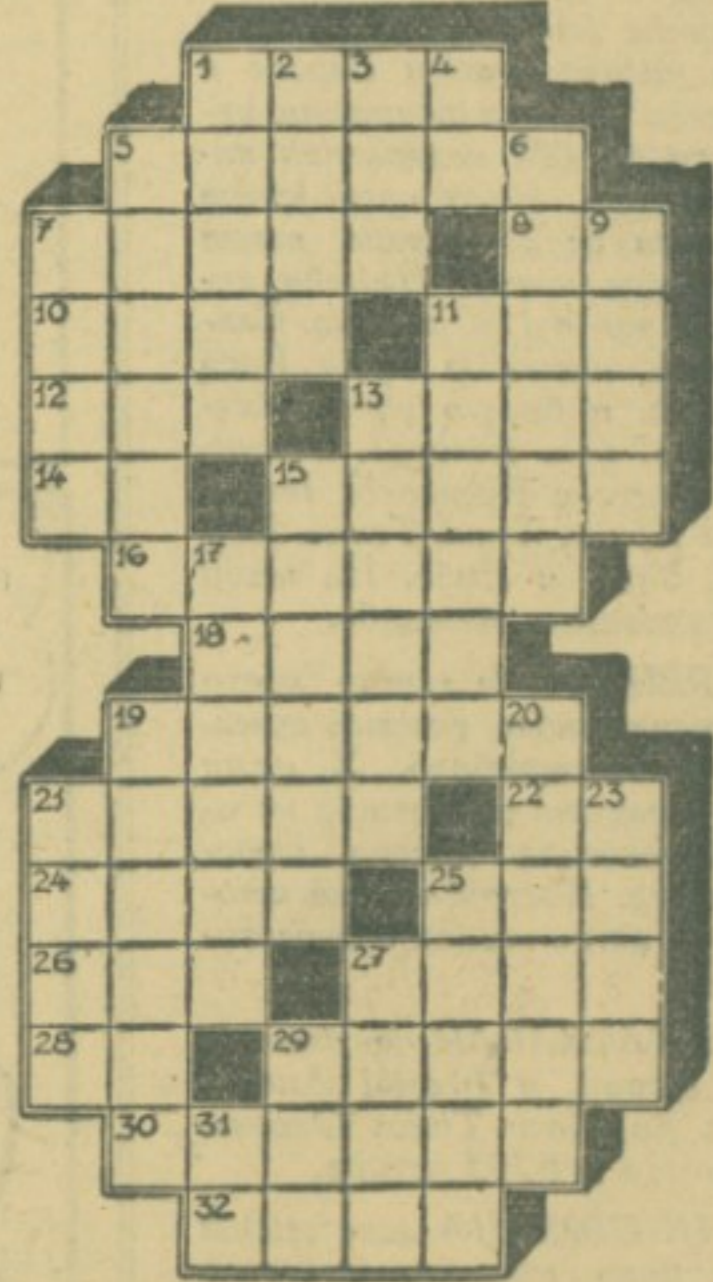
због тога што је лисаца, тј. што на врху репа има белу белегу или лису.

... познати сликар Холбајн-млађи, Леонардо да Винчи, Менцел и Јапанац Хокусај сликали су левом руком. Микеланђело и Фра Себастијано дел су изум 16 века. Пре Пјамбо сликали су тога људи су носили десном, али су се за све остале послове или свилене навлаке.

Водоравно: 1) наша река; 5) вулкан у Јужној Америци; 7) бечки фудбалски клуб; 8) слово латинице; 10) десна притока Јужне Мораве; 11) шаховски термин; 12) врста ручног рада; 13) женско име; 14) хемиски знак за алуминијум; 15) име познате француске глумице (Лизе); 16) справа; 18) провинција у Индији; 19) јужно воће; 21) страна женског име; 22) слово латинице; 24) француски дипломата по коме је никотин добио своје име; 25) лична заменица; 26) немачки; 27) личност из Пушкинове поеме „Цигани“; 28) лична заменица; 29) град у Чилеу; 30) престоница стаде Асирије; 32) река у Истри.

Усправно: 1) врста драгог камена; 2) староседелац Балканског Полуострва; 3) једна Корнелијева драма; 4) лео коњске опреме; 5) статистички преглед; 6) један минерал; 7) обала; 9) безбожан гас; 11) повезача; 13) река у Хватској; 15) врста сладоледа; 17) изненадан страв који обузме масу; 19) синовила за лобљење боја; 20) римски беселник из I века; 21) појава у Индокини; 23) географски појам; 25) личност из стипова; 27) шумско дрво; 29) личност из једног Толстојевог романа; 31) хемиски знак за иридијум.

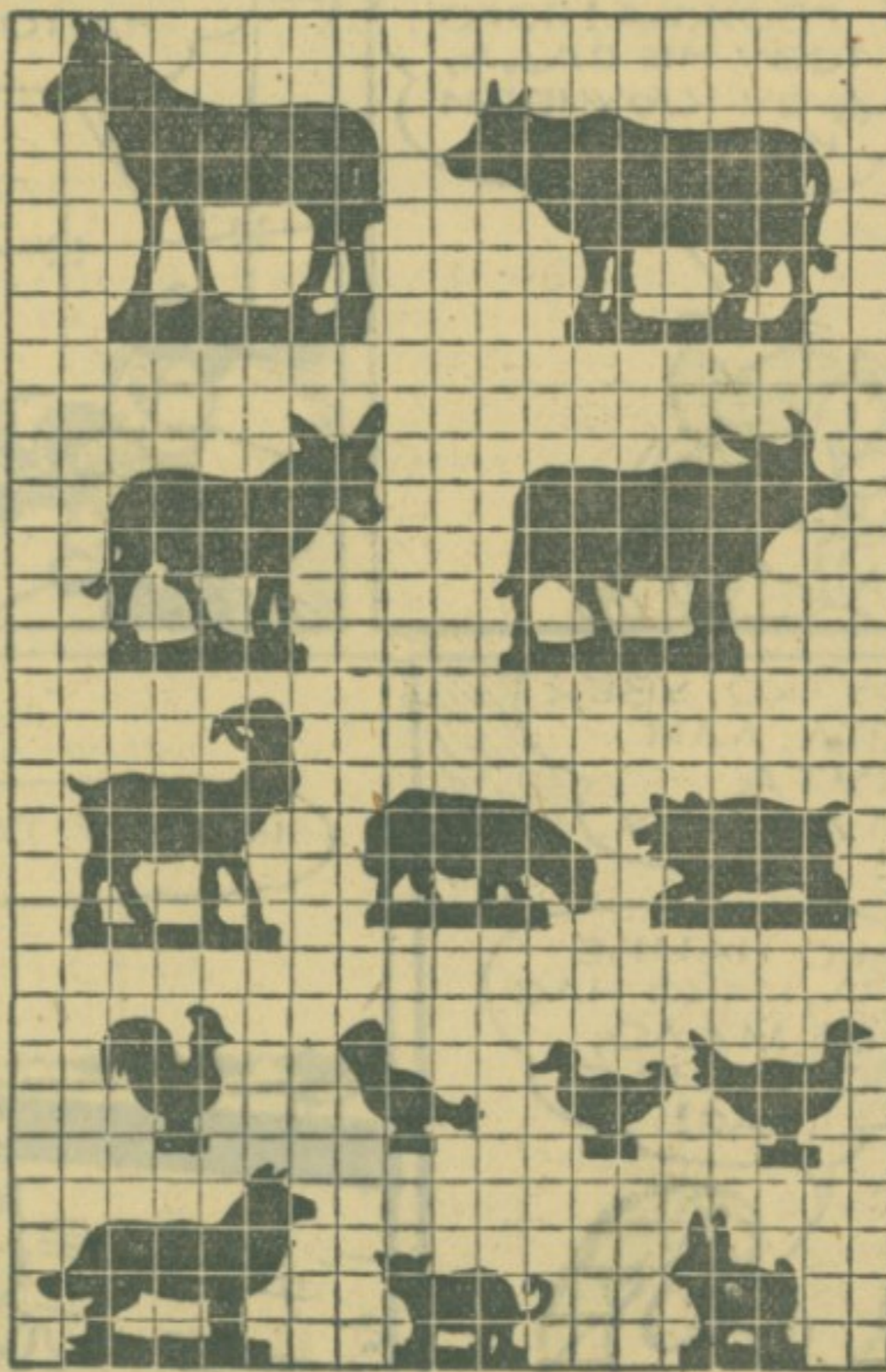
РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно: 1) Бали; 5) месинг; 7) Дебар; 8) ам; 10) Аким; 11) Ели; 12) Гот; 13) плин; 14) он; 15) птица; 16) галија; 18) Гуча; 19) Татари; 21) Тодор; 22) ло; 24) Ерин; 25) Грк; 26) над; 27) Илор; 28) ак; 29) Азија; 30) солана; 32) Сора.

Усправно: 1) „Бегит“; 2) Асам; 3) Лир; 4) Ин; 5) Меконг; 6) галица; 7) Драг; 9) зина; 11) Ели; 12) пичвар; 13) Плутон; 15) Аталир; 19) тобак; 20) Илдија; 21) Тена; 22) окра; 23) Глина; 27) Изар; 29) ало; 31) ос.

ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

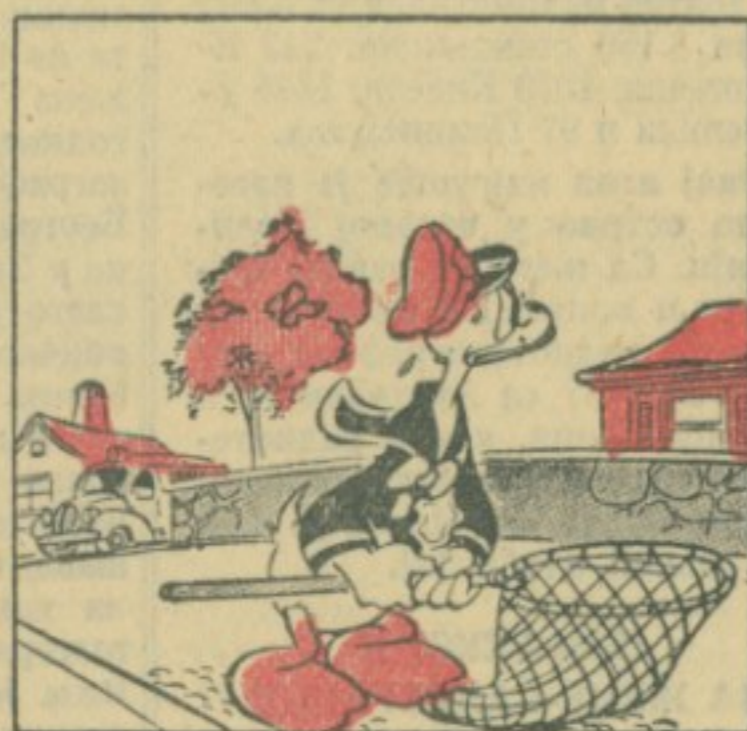
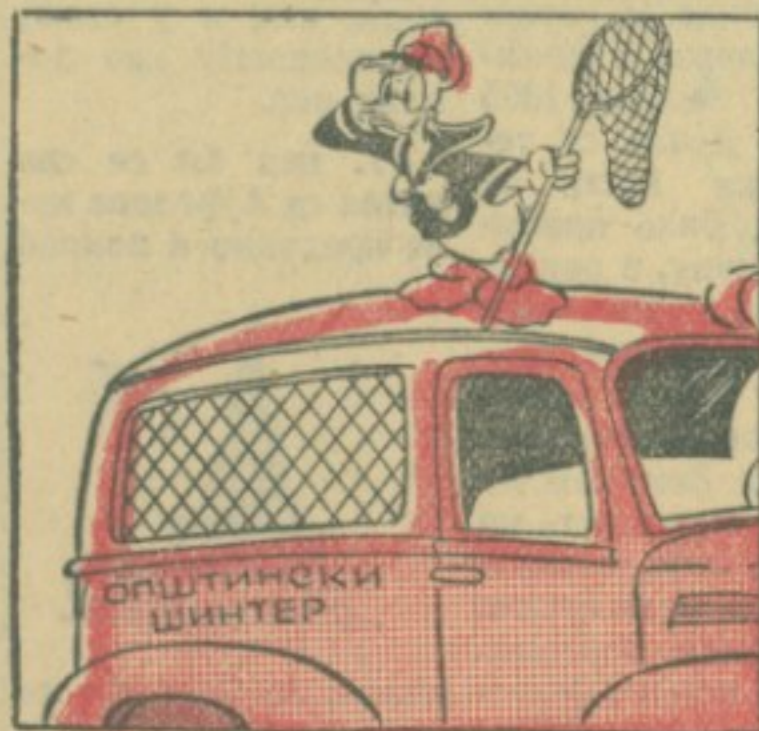
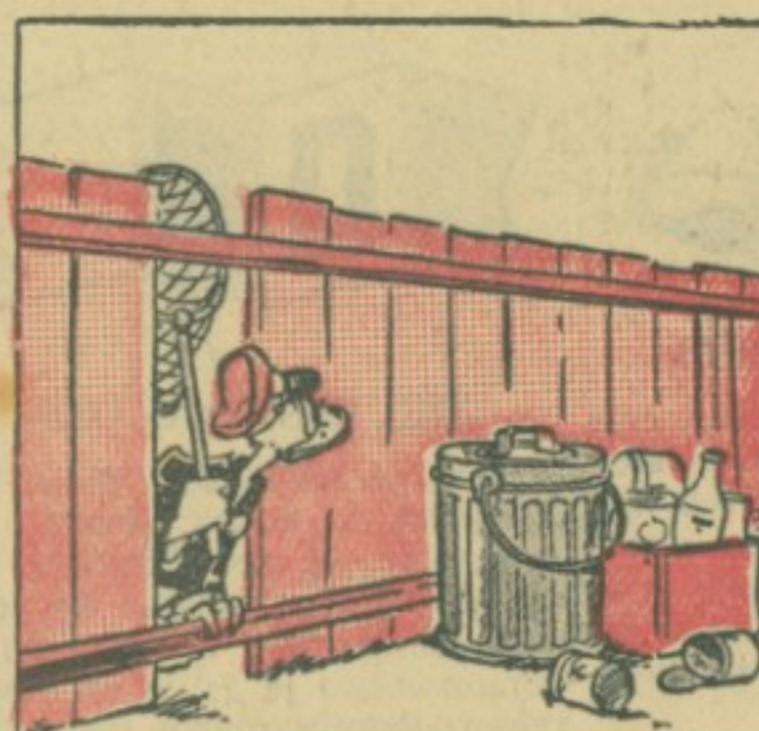
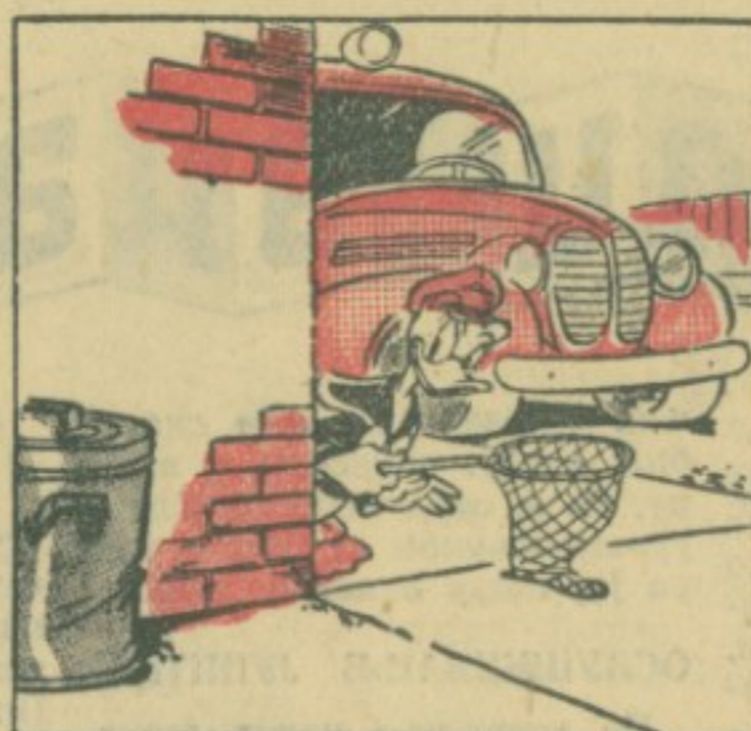
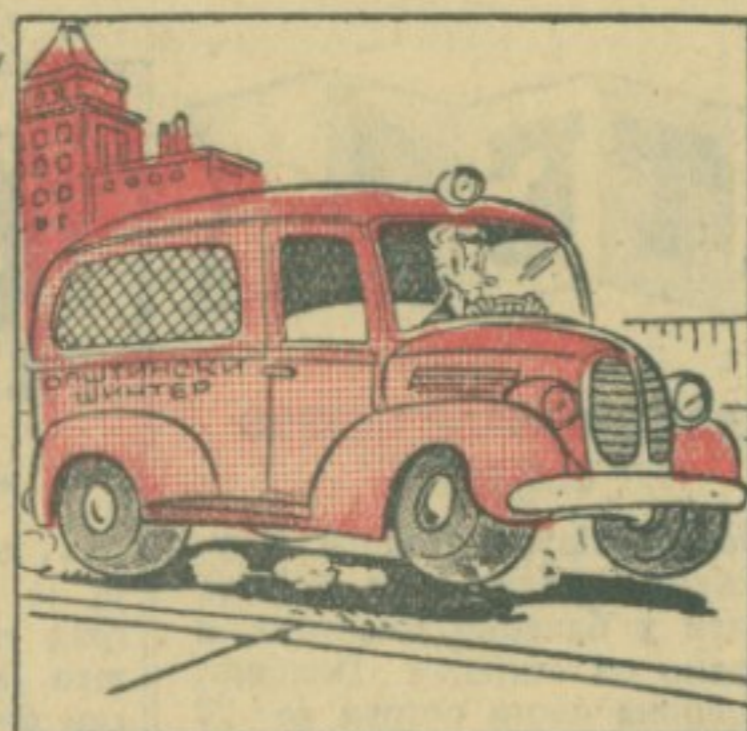
НАЦРТАЈТЕ КАО ОД ШАЛЕ

За оне наше мале читаоце који нису добри цртачи доносимо начин на који ће и они, без по муке, нацртати поједине од домаћих животиња које се виде на нашој слици, на, ако буду вредни, и све њих. Треба само без лист хартије поделити на

квадратиће и у свако поље пренети одговарајући део животиње према горњем цртежу. Наравно, ако хоћете да вам поједине фигуре буду веће морате направити веће квадратиће. За ово је потребно више стрпљења и пажње него вештине.

ВИШЕ МУ НЕ ВЕРУЈЕ

— Чујем да се прекинуо с лекаром код кога си раније опраљао зубе, — вели Ми-ки Шиља. — То си грдно погрешно. Па он је најбољи лека-кар у граду.

— Можда и јесте, — мир-но ће Шиља — али ја немам више поверења у њега.

— Зашто, побогу?

— Видео сам га једно ве-че у кафани како отвара бо-ци с вином. Дуго се мучио да извади запушач и на кра-ју га је преломио напола. И сад, хајд' иди код таквог ле-кара!

ЗНА ОН БОЉЕ

Пита учитељ Рају:

— Кад ти дам 10 динара, а твој ујак 20, колико ћеш и-мати свега?

— Четрдесет! — одговори Раја као из пушке.

— Неће бити. Размисли ма-ло, па онда реци.

— Нема шта да разми-шљам, — остаје Раја при сео-ме. — Десет од вас и 20 од ујка Паје то су 30, и ових 10 што већ имам у џепу — све-га 40!

СИГУРАН ЗНАК

Попај: Белка прича да на клавиру свира много боље него пре. Је ли то истина?

Хорације: Јесте. Сад ми се сусед опет јавља кад ме срег-не на улици.

Рођу је.

ОДГОВОР

шачан

НАЈВЕЋЕ ЈЕЗЕРО НА СВЕТУ је: Хјурон Гарда Касписко Бајкалско

РЕЦИФЕ је: царински термин име града врста трешања назив старе песничке школе

ХУАСКАРАН је: планина назив за одред војске у Турској град острво у близини Босфора

ЦИНРИКША је: име једног татарског хана превозно средство ратничка игра источна војка

ОДГОВОР:

КАСПИСКО ЈЕЗЕРО је највеће језеро на свету. Оно се налази између Европе и Азије. Његова површина износи 439.000 квадратних километара. Ниво овог језера налази се 26 метара испод морског нивоа. Највећа дубина му је 1100 метара. Слано је, нарочито залив Кара Бугас, и богато рибом (харинга, сом, јесетра). Важније притоке Касписког Језера су: Аракс, Хура, Терек, Волга, Урал и Емба. На њему је развијена пловидба.

РЕЦИФЕ је главно место бразилијанске савезне државице Пернамбуко. У њему је развијена индустрија метала, текстила, дувана, шећера итд. Постоје високе школе и астрономска опсерваторија.

ХУАСКАРАН је планина у Перуу, у Јужној Америци, на обали Тихог Океана. Висока је 6.765 метара.

ЦИНРИКША или рикша је било омиљено превозно средство у источној Азији. То су лака кола с два точка и с једним до два седшта. Вукао их је човек.

